

ORGANIZIRANOST STROKE IN DRUŠTVO

Izhodišča za raziskovalno

polje arheologije:

*gradivo za Ministrstvo za znanost,
raziskovalno dejavnost in tehnologijo*

I. UVOD

V slovenski arheologiji je bilo doslej raziskovalno delo formalno organizirano v dveh ustanovah in sicer na Inštitutu za arheologijo ZRC SAZU (program Slovenija v arheoloških obdobjih) in na Oddelku za arheologijo Filozofske fakultete (program Geneza kulturne pokrajine). Raziskovalci s polnim delovnim časom so bili na ZRC SAZU, večina raziskovalcev na Filozofski fakulteti pa je delila svoj delovnik na pedagoški in na raziskovalni del, ki drug drugega dopolnjujeta in omogočata. Tretja skupina raziskovalcev, to so arheologi v slovenskih muzejih in zavodih za varstvo naravne in kulturne dediščine, je svoj raziskovalni program izvajala v okviru ZRC SAZU in Znanstvenega inštituta FF preko programov Posebne raziskovalne skupnosti za družbene vede. Po ukinitvi PoRS je bil program vključen v usmerjena raziskovalna programa zgoraj omenjenih inštitucij.

II. OPIS STROKE

Arheološka veda usposablja materialne ostaline kot vir za spoznavanje stanj in procesov v družbah preteklosti. Kot stroka, ki vzpostavlja pravila čitanja in kritike materialnega vira, ima arheologija posebno odgovornost pri razlagah ('rekonstrukcijah' ali 'konstrukcijah', pač odvisno od epistemološkega izhodišča), ki zadevajo najstarejša - prazgodovinska in zgodnja zgodovinska obdobja, za katera je ta vir edini ali pretežen, pomembno pa lahko razširi vedenje in korigira optiko tudi za mlajša zgodovinska obdobja. Specifična delovna orodja in postopki pridobivanja ter kritike vira in poseben korpus znanj opravičujejo stroko kot posebno in zaokroženo raziskovalno polje.

Arheologija se kot znanstveno polje v tem prostoru vzpostavi v 2. polovici 19. stoletja, na eni strani v navezavi na antikvarske lokalnozgodovinske, epigrafske in topografske raziskave, na drugi pa kot izpeljava naravoslovnega polja, znotraj skupne takrat dominantne evolucionistične paradigme. Organizira se kot del državne mreže strokovnih inštitucij z deželnimi in mestnimi muzeji ter spomeniškovarstvenimi poverjeništvii, sicer pa v naslonitvi na državni center in njegove akademske inštitucije (inštitut, univerza, antropološko društvo). Za razliko od večine drugih srednje- in vzhodnoevropskih dežel tu narodni romantizem kot eksplicitna instru-

mentalizacija arheologije za potrebe narodnega gibanja ostaja izven akademije. Institucionalna piramida stroke se s spremembo državnega ustroja po 1. vojni poruši in arheološka dejavnost poteka le v okviru muzejskih ustanov (Narodni muzej, lokalni muzeji, muzejsko društvo), sicer pa se še vedno zgleduje po nekdanjem centru in sledi premikom v njem (kulturni krogi, umetnostnozgodovinska šola). Po 2. vojni se institucionalna zgradba arheologije zaokroži in Ljubljana postane sedež centralnih znanstvenih in strokovnih ustanov (akademija z arheološko sekcijo oz. inštitutom, univerza z arheološkim oddelkom, spomeniškovarstvena služba, arheološko društvo), zgosti pa se tudi mreža muzejev. Konceptno povojna obnova črpa pri childovski arheologiji kultur in pri etnohistorični arheologiji slovanskega Vzhoda (Korošec). Pomemben vzpon doživi arheologija kovinskih obdobj z navezavo na nemško Merhartovo šolo (Stare, Gabrovec in njegova šola). 60. in deloma 70. leta so sicer obdobje velikih organizacijskih podvigov pod egido arheološkega društva, bazičnih projektov v okviru centralnih inštitucij in prvih mednarodnih raziskovalnih projektov (arheološka najdišča Slovenije, črpanje arhivov in izris gradiva v tujini, arheološka topografija Slovenije, Clastra Alpium Iuliarum, Tabula Imperii Romani, epigrafski korpusi, Stična; vzpostavitev in mednarodna uveljavitev strokovnega tiska). 80. leta zaznamuje iskanje stika s konceptnim razvojem v anglosaškem svetu, teoretiziranje strokovnega polja, metodološke in tehnične inovacije (prevodi teoretskih in metodoloških del, kritika bazičnih konceptov stroke in teoretska diskusija, regionalni in poselitveni projekti, informatizacija, dokumentacijski in prospekcijski postopki, zračna fotografija in podvodne raziskave, numizmatični korpusi, kritične izdaje virov, izgrajevanje moderne arheološke šole).

Na pragu 90. let lahko ugotovimo, da je arheologija v Sloveniji zastavila kriterije in standarde svojega dela visoko in da je v svojem raziskovalnem jedru mednarodno kompetitivna. Še vedno nosi breme infrastrukturnega usposabljanja za sodobno raziskovalno delo, saj je pretežna usmerjenost v bazična opravila, s katerimi je bila zaradi cezure med obema vojnoma dolgo zatrpna, povzročila določeno zaostajanje za razvojem v svetu na področju prospekcijske in dokumentacijske tehnike in spremljevalnih raziskav okolja in tehnologije. Učinkovit

priključek na razvoj v svetu je tu mogoč le skozi velike sistematične terenske raziskave, takšne raziskave pa so hkrati tudi predpogoj za preverjanje teoretskih postavk in premikov, ki so se zgodili v naši stroki v zadnjih letih.

III. CILJ IN PROGRAMSKA OPREDELITEV POLJA

Vloga raziskovalnega polja je, da izdelata strategijo razvoja arheološke raziskovalne sfere, bdi nad izvajanjem programov in skrbi za prenos znanstvenih rezultatov v uporabo.

Znanstvenoraziskovalno dejavnost arheologije, ki gradi svoje izsledke na raziskovanju stvarnih ostalin preteklosti in ugotavlja, avtonomno, ali pa v sodelovanju z drugimi strokami, stanje in procese razvoja družbe od prvega pojava človeka skozi prazgodovino in antiko do srednjega veka, povezuje arheološki raziskovalni program. Le-ta temelji na zgodovinskem razvoju in stanju arheološke vede.

Program je del raziskovalne dejavnosti na področju nacionalnih ved. Poudariti velja, da mora upoštevati celotno arheološko dejavnost, to je, povezan mora biti z ustreznimi programi v muzejstvu, spomeniškem varstvu in izobraževanju, saj je le na tak način mogoče ustvariti sklenjen lok dejavnosti na področju, ki ga pokriva arheološka veda.

Vzhodne Alpe in Balkan od predzgodovine do srednjega veka

Je temeljna, historično usmerjena raziskava, katere cilj je pridobivanje in sistematiziranje ter tipološko in kronološko vrednotenje materialnih virov za posamična arheološka obdobja, vstavljanje splošnih baz podatkov in izgrajevanje arheološkega vedenja o teh obdobjih.

- prazgodovina
- predzgodovina
- antika
- zgodnji srednji vek
- mlajša zgodovinska obdobja

Geneza kulturne pokrajine

Je temeljna prostorsko usmerjena raziskava, katere cilj je vzpostavitev orodij za integrirano sinhrono in diahrono obravnavo poselitve in izrabe prostora.

- geografski informacijski sistemi
- paleookolje
- poselitveni modeli
- paleoekonomija

Raziskave in razvoj metodoloških orodij stroke

So temeljne raziskave konceptov arheološke stroke ter razvoja njenih informacijskih, dokumentacijskih in tehničnih pomagal.

- zgodovina in konceptni razvoj arheologije
- metodologija terenskih raziskav
- prospekcijske metode
- dokumentacijski sistemi
- analitični postopki
- arheološki študij človeških, živalskih in rastlinskih populacij
- arheološki študij tehnologije artefaktov

Regionalni projekti

So problemsko zastavljene sistematične raziskave prostorsko zaključenih enot.

- prazgodovinska poselitev Dolenjske
- poselitev ljubljanske regije

IV. RAZISKOVALNA INFRASTRUKTURA

Arheološko raziskovanje v Sloveniji se odvija v dveh ustanovah in sicer na Inštitutu za arheologijo ZRC SAZU in v okviru Oddelka za arheologijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Vse od ustanovitve Sekcije in kasneje Inštituta za arheologijo in Oddelka za arheologijo je bila skrb posebej posvečena tudi izgradnji arheoloških dokumentacijskih sistemov in tehnične infrastrukture, saj sodi arheologija med tiste vede, ki brez laboratorijev oziroma podatkovnih zbirk praktično ne more izpeljati svojih raziskovalnih programov. Celotna infrastruktura je bila kljub skromnim finančnim možnostim izgrajevana kompleksno, torej z vidika potreb celotne stroke in ne parcialnih potreb posameznih projektov oziroma nalog. Takšen način dela se je izkazal za ustrezen, želeli pa bi ga obdržati tudi v bodoče, saj gre za dokumentacijo nacionalnega pomena, ki je drugi za naš prostor niso in je tudi v bodoče ne bodo ustvarjali. Nadaljnja izgradnja arheološke infrastrukture zahteva torej celovit pristop in permanentno (tudi stabilno) financiranje, ki ne bo odvisno od trenutne programske naravnosti posa-

meznih nalog oziroma projektov. Le-ti jo namreč glede na potrebe uporabljajo, pa tudi povratno izgrajujejo in dopolnjujejo.

Z ozirom na doseženo stanje, se nam zdi smotrno, da bi bila arheološka dokumentacija zbrana na enem mestu, preko modernih komunikacijskih sistemov pa bi bila dostopna vsem, ki sodelujejo v raziskovalnem procesu.

Arheološko raziskovalno infrastrukturo sestavlja več sklopov, ti pa so: arheološki dokumentacijski sistemi, geografski informacijski sistem, tehnična infrastruktura za terenske raziskave, infrastruktura za prospekcijske postopke, tisk ter mehanizmi notranjega in zunanjega komuniciranja.

a) Arheološki dokumentacijski sistemi:

- kataster slovenskih arheoloških najdišč
- zbirka literature, ki se nanaša na slovenska arheološka najdišča
- zbirka literature, ki se nanaša na arheološka obdobja in problematiko
- zbirka pisne dokumentacije (arhivov, elaboratov, poročil, terenskih dnevnikov)
- zbirka slikovne dokumentacije (fototeke, diateke, negativov, video posnetkov, rentgenskih posnetkov, geodetskih načrtov, risb arheološkega gradiva itd.)
- predmetna zbirka
- numizmatična zbirka
- epigrafska zbirka

b) Geografski informacijski sistem

c) Tehnična infrastruktura

- mobilni dokumentacijski centri
- laboratoriji

d) Infrastruktura za prospekcijske postopke

- geofizikalne prospekcije
- avioprospekcija
- geokemična prospekcija
- paleoenvironmentalne prospekcije

e) Tisk

- Arheološki vestnik (osrednja arheološka periodična publikacija, Inštitut za arheologijo ZRC SAZU)
- Arheološki katalogi (Narodni muzej)
- monografska dela (Dela SAZU, Poročila Filozofske fakultete, prevodi teoretskih in metodoloških del)

- Arheo

- Arheološki pregled

f) Mehanizmi notranjega in zunanjega komuniciranja

- strokovni sestanki (okrogle mize, simpoziji)
- elektronske komunikacije
- sistem štipendij, izpopolnjevanja v tujini
- sodelovanje tujih strokovnjakov v naših projektih in naših strokovnjakov v tujih projektih
- izmenjava učnega kadra

g) Knjižnice

- knjižnica Inštituta za arheologijo
- knjižnica Narodnega muzeja
- knjižnica Oddelka za arheologijo

V. RAZISKOVALNI POTENCIAL

	IZA	FF	Muz.	Sp.var.
redni član SAZU	1			
red. prof.		1		
izred. prof.		1		
doc.		2		
drugi univ. učit.		2		
dr.	6		4	2
mag.			1	
ostali razisk.	4	8	21	11
novi razisk.	1	4		
tehniki	7			

Janez Dular

Mitja Guštin

Božidar Slapšak